

MKE Műhelynapok 2013–2014

Tézisek

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és az Informatikai és Könyvtári Szövetség 2012. november 22–23-án rendezte meg az Országos Könyvtárügyi Konferenciát (OKK) Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban. A konferencia megrendezésével az MKE és az IKSZ olyan fórumot teremtett, amely a szakmát érintő változásokat kívánta feltárni, és a szakma képviselőinek részvételével megjelölni a közelmúltban bekövetkezett, a könyvtárügyet érintő változásokra adekvát válaszokat adó irányokat, kereteket és lehetőségeket.

Célunk volt a fejlesztési erőforrások keresése, az együttműködési lehetőségek átgondolása és meghatározása más nemzeti fejlesztési stratégiákkal. Fő célkitűzésünk az elkövetkező ciklusra szólóan a könyvtárügy stratégiai alapvetéseinek kidolgozása. Az országos konferencia azonban csak a munka kezdetét jelentette.

A Műhelynapok sorozat megrendezésével az MKE tovább lépett.

Az NKA támogatásával az OKK szekcióit 2013. év végén, 2014. év elején ismételtén összehívtuk, lehetőséget teremtve ezzel arra, hogy a problémafelvetést, az analízist követően egyes területeken eljussunk a megoldáskeresésben a szintézis szintjére.

A Műhelybeszélgetés-sorozat időpontjai, témái és helyszínei:

2013. november 19–20. **Könyvtári hálózat, térségi ellátás**
Kecskemét, Katona József Megyei Könyvtár
2013. november 26. **Digitális írástudás**
Budapest, OSZK
2013. december 11. **Olvasáskultúra – értő olvasás**
Budapest, OSZK
2014. január 28. **A könyvtár szociokulturális funkciói**
Budapest, OSZK
2014. február 7. **Innováció, kutatás, kutatásfejlesztés**
Budapest, OSZK
2014. február 18. **Nemzeti kulturális értékek, határok nélküli ellátás**
Budapest, OSZK.

A műhelynapokon folyt konzultációs munka, az előzetesen, illetve utólagosan beérkezett dokumentumok alapján az alábbiakban írásban tesszük közzé a MŰHELYNAPOK tézis anyagát, további megvitatás, szakmai konzultáció céljából. Bízunk abban, hogy a műhelymunka során felmerült gondolatok

inspirálóan hatnak szakmai közéletünkre, igazodási lehetőséget nyújtanak a fejlesztési elképzelések megfogalmazásához, a szakmai hangsúlyok közös kiérleléséhez.

A szerkesztés során felhasznált háttéranyagok, kéziratok szerzői:

Bánkeszi Lajosné
Barátné Hajdu Ágnes
Bartos Éva
Dippold Péter
Nagy Attila
Tóth Máté
Eszenyiné Borbély Mária
Fehér Miklós
Fonyó Istvánné
Kardos Ferenc
Nagy Zsuzsanna
Pallósiné Toldi Márta
Ramháb Mária
Szakmári Klára
Venyigéné Makrányi Margit

Budapest, 2014. március 19.

*Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége
Bakos Klára elnök*

M Ű H E L Y N A P O K

Tézisek, tézis jellegű megállapítások

1. Könyvtári hálózat, térségi ellátás, a KSZR szolgáltató helyek működési kritériumai

A kulturális vidékfejlesztés nem csupán kulturális kérdés, mert közvetve jelentős szerepet gyakorol a vidéken élők gazdasági, társadalmi környezetére is. Segíti az embereket életvitelük optimalizálásában, munkahelyük megőrzésében, illetve megtalálásában, így hozzájárul életminőségük javításához.

A térségi ellátás fő törekvése, hogy a településeken található könyvtárellátási helyszín a csatlakozás évében, vagy azt követően minél hamarabb komplex mó-

don megújuljon. Erre azért van szükség, mert rendszerint a könyvtári szolgáltató helyeken nem optimálisak a működési körülmények. Ezek közé értjük az alapterületet, a térszervezést, a berendezést, az állomány nagyságrendjét és összetételét, a nyitva tartási időt, a személyzet felkészültségét.

Minden esetben az önkormányzattal történő egyeztetést követően igyekszünk megtalálni azokat a pályázati forrásokat, amelyekkel legalább a könyvtári tér korszerűsíthető, újra berendezhető. Az alapterület növekedésének költségeit, a pályázati önrészt a fenntartó biztosítja. Az európai uniós pályázati forrásokból, például az Integrált Közösségi és Szolgáltató Tér pályázataiból számos helyen oldható meg a közösségi épület teljes vagy részleges megújítása, benne a könyvtár átalakítása.

A korszerűsítés legfőbb szempontja az, hogy olyan tereket alakítsunk ki, amelyek alkalmasak minden korosztály befogadására és a sokoldalú szolgáltatások közvetítésére. Minél kisebb egy település, annál fontosabb, hogy legalább egy helye legyen a közösségnek, és amely sokféleképpen kihasználható és fenntartható.

Célszerű minden könyvtár számára egyedileg megtervezni a saját adottságainak megfelelő helyet, amit könyvtári használatra kifejlesztett egyedi bútorzattal, a helykihasználást optimálisan megoldva javasolt berendezni.

A legkisebbek, a 3 év alattiak és az óvodások számára olyan barátságos, biztonságos sarkot kell kialakítani, ahol a szőnyegre tett párnákon csúszhatnak, mászhatnak, alacsony könyvesládákból könyveket válogathatnak, ugyanakkor az ovisok, kisiskolások már kisasztalnál, kissekéken ülve lapozgathatnak, rajzolhatnak, játszhatnak. Fontos, hogy a csoportos foglalkozásokhoz is legyen megfelelő nagyságú területünk.

A könyvespolcokra előre átgondolt mennyiségben telepítjük a mesekönyveket, ifjúsági irodalmat, szép- és ismeretterjesztő könyveket, kézikönyveket. Ügyelünk arra, hogy a könyvespolcok a könyvtári szolgáltató hely falai mentén kerüljenek elhelyezésre. A térbe a legszükségesebb esetben fordítunk csak be a legfeljebb egytagú könyvvállványt. Így világos, könnyen áttekinthető, fával burkolt, esztétikus belső teret tudunk kialakítani, és a tér közepén álló asztalok könnyen átrendezhetőek egy-egy könyvtári vagy egyéb csoportos program számára is. A térbe bekerülő számítógépes munkahelyeket lehetőleg ott alakítsuk ki, ahol egyébként nem tudnánk könyvespolcot elhelyezni, ezzel is jobban kihasználva a teret. A kárpitozott székek nemcsak kényelmesebbek, hanem barátságosabbak is. Ha pedig a szőnyeg, a sötétítő függöny és a szék kárpitja színeiben összehangolt, akkor egészen otthonos helyen várhatjuk az érdeklődőket.

Természetes, hogy amíg az épület megszépül és alkalmassá válik a szolgáltatások fogadására, addig a könyvtári gyűjtemény is jelentős változásokon megy keresztül. Megtörténik az állomány leválogatása, selejtezése, a megmaradt gyűjtemény feldolgozása, integrált könyvtári rendszerbe töltése, egyben interneten elérhetővé, kereshetővé tétele. Az újonnan berendezett könyvtári szolgáltató helytől elvárás, hogy vonalkóddal felszerelve, gépi kölcsönzésre alkalmas állapotban szolgáltatassa a könyveket. Eközben megindul a helyi könyvtáros közreműködésével az újdonságok folyamatos beszerzése is, ami évente négyszer érkezik meg a kistélepülésre. Azokat az igényeket, amelyek nem teljesíthetők a helyi gyűjteményből, könyvtárközi kölcsönzésben kérik a kollégák, így az ellátottság teljes körűnek mondható.

Igyekeznünk kell – különösen a helyi könyvtárosnak - mindent megtenni azért, hogy a könyvnek legyen olvasója, hiszen nem lehet cél csupán a könyvespolcokra vásárolni. Különböző könyvajánlásokkal, játékokkal, könyvbemutatókkal érdeklődést kell kelteni az újdonságok iránt.

Nagyon fontos, hogy ezek a helyek valódi információs és közösségi térként is működjenek. Minden megújított könyvtárat internet-elérhetőséggel, kezdetben legkevesebb 2-3 új számítógéppel felszerelve adunk át. Néhány év alatt fokozatosan felszereljük a könyvtárakat a szolgáltatásokhoz, dokumentáláshoz szükséges eszközökkel: megfelelő számú számítógép, többfunkciós eszközök, projektor fényképezőgép, televízió, DVD-lejátszó. Természetesen, ahol sikerül eszközfejlesztésre is lehetőséget adó pályázatból korszerűsíteni, ott sokkal gyorsabban tudjuk elérni az optimális IT feltételeket is.

Elvárás, hogy a könyvtáros felkészült legyen – a gépesített könyvtári folyamatok elsajátítása mellett – az e-ügyintézésre, internetes tájékoztatásra, az egyéni használati igények fogadására, azok, szükség esetén megfelelő helyre való továbbítására. A könyvtáros együttműködése elengedhetetlen a fenntartó önkormányzattal, a település intézményeivel, szervezeteivel, a civil közösségekkel. Arra kell törekednie, hogy befogadó legyen, szolgáltatásaival partnerként segítse munkájukat, boldogulásukat.

A lakosság számára – különösen a gyerekek és az idősek korosztályában – rendszeresen szervezni kell olyan programokat, amelyek hozzájárulnak a célközönség tájékoztatásához, kikapcsolódásához, hasznos időtöltéséhez, az olvasáshoz, információszerzéshez. Ehhez a szolgáltató megyei könyvtár játékok szervezésével, kortárs írók, költők, szakemberek több helyszínen történő programjának koordinálásával, támogatásával nyújt segítséget.

A felnőttek számítógépes tanfolyamainak hatékony megszervezéséhez a tanfolyam idejére megfelelő számú mobil gépparkot, valamint oktatót a megyei könyvtár biztosít.

Kiemelt fontosságú a szolgáltató helyen dolgozó kollegák munkájának támogatása. Ez évente többszöri továbbképzéssel, esetenként képzéssel biztosítható. Minőségbiztosított szolgáltatásokat csak úgy lehet nyújtani, hogy ha ehhez folyamatos és kiszámítható, egységesen magas szintű, korszerű működési feltételeket biztosítunk. Legfontosabb letéteményes ehhez maga a szolgáltató személyzet, mind a megyei könyvtárban, mind a kistélepülésen.

Alapvető kritérium a szolgáltatások hozzáférhetősége, a szolgáltató hely megfelelő és elegendő időben való nyitva tartása. Ideális az lenne, ha egész héten, egész nap nyitva lennének ezek a közösségi helyek, hogy mindenki akkor tudja igénybe venni, amikor szüksége van rá. Ha erre nincs lehetőség, akkor legalább törekedni kell az azonos nyitva tartási idők kialakítására, hogy az megjegyezhető legyen délelőtt is, délután is.

A legerősebb láncszem a könyvtáros, de sajnos, bizonyos helyeken a leggyengébb is. A sok változás, a bizonytalan, rövid, pár hónapra szóló munkaviszony nem használ ennek a szolgáltatásnak. Sokszor, mire megtanulja valaki, hogy mit lehet és kell tennie, már le is jár a munkaszerződése, vagy pedig saját döntéseként változtat állást. Sokkal stabilabb, anyagilag jobban megbecsült szakemberekre lenne szükség mindenhol, nem csak egyes településeken.

A kistélepülési ellátásban komplex megújítással, teljes körű egységes gépesítéssel, folyamatos, sokszínű szolgáltatással lehet eredményeket elérni. Célszerű

ehhez a megújított szolgáltató helyek dokumentálását is fejleszteni. A jelentősen emelkedő forgalmi adatok alátámasztják a könyvtárfejlesztés helyes irányát.

A lakosság érdeke az, hogy minden településen legyen olyan korszerű, hatékony könyvtári szolgáltatás, amely a kérdésekre, kérésekre gyorsan, szakszerűen és hatékonyan tud reagálni, vagyis szolgáltatásainak középpontjában valóban az emberek állnak, egy kistelepülésen ez a legfontosabb.

2. Digitális kompetenciák, digitális írástudás

Az európai uniós pályázatokban ne csak a közoktatás szintjén foglalkozunk a digitális kompetenciák megszerzésével. A felsőoktatásban tanuló hallgatók számára is fontos az ismeretek bővítése, továbbépítése.

A könyvtár közösségi tér, közösségépítő, integráló hely, ahol minden eszköz egy ponton rendelkezésre áll a kompetenciafejlesztéshez. A gyarapodó tudástőke megköveteli a könyvtári szolgáltatások bővítését, folyamatos minőségi megújítását. Ennek egyik elsőrendű követelménye a megfelelő infrastruktúra megléte, aminek biztosításához elengedhetetlenül szükséges a könyvtári számítógépes rendszerek fejlesztésére szolgáló célzott pályázatok folyamatos kiírása az alábbi eszközökre:

- desktop eszközök: gépek, szkennerek, kézi eszközök, mobil eszközök;
- szerverek: cluster, adatbázis szerverek, mentő eszközök, hálózati eszközök, storage, SAN, szünetmentes eszközök;
- nyomtatási rendszerek;
- szerver szoftverek.

A magas színvonalú tankönyvek országos használata biztosítani tudja az oktatás egységes minőségi színvonalát és gazdaságos előállítását. Az internetes információszolgáltatások és a digitális könyvtárak fejlesztésénél fontos az interdiszciplináris tudás összeadása, az oktatók, kutatók, könyvtárosok, informatikusok, internetszolgáltatók közös projekteken való együttműködése.

A tudományos kommunikáció módjai átalakulóban vannak. A hagyományos kereskedelmi (vásárolt, előfizetett folyóiratok) modell mellett egyre fontosabbá, az Európai Unió által finanszírozott projektek esetében pedig többnyire kötelezővé is válik a „nyílt hozzáférés” révén történő disszemináció. Már az FP7 keretprogramokban is megjelent az elv, a Horizon 2020 pedig kifejezetten nagy hangsúlyt helyez a közpénzből finanszírozott kutatások eredményeihez való nyílt hozzáférés biztosítására. Ennek egyik módja a publikációk elektronikus intézményi repozitóriumokban való elhelyezése, amiket a könyvtárak hoznak létre és működtetnek. A másik mód az úgynevezett „arany út”, amikor a publikációt létrehozó személy vagy intézmény finanszírozza a rangos folyóiratban való megjelentetést, a tudományos közösség pedig térítésmentesen fér hozzá a publikációhoz. A nyílt hozzáférés biztosítása mindkét mód esetén megfelelő nagyságú összeg tervezését teszi szükségessé az egyes kutatási projektek keretein belül.

Szükséges a felhasználók képzése mellett a könyvtárosok továbbképzése is az alábbi területeken: tartalmak létrehozása, tudás átadás, élethosszig tanulás támogatása könyvtári eszközökkel, a mobil eszközök a könyvtári katalógusok, honlapok, szolgáltatások használatában, e-könyvolvasók.

A stratégiai beavatkozások mindegyikében jelentős szerepet kaphatnak a könyvtárak a rendszerben elfoglalt helyük és a felhasználóknak nyújtott szolgáltatásaik révén.

Az infokommunikációs ismeretek, az IKT-készség növelése, a digitális szakadék csökkentése, egységes digitális írástudás-koncepció kialakítása, az online képzés terjesztése mind az e-Magyarország Pontok és a könyvtárak, teleházak összefogásával valósítható meg.

Az egységes digitális írástudást célzó koncepció kialakításában a Magyar Könyvtárosok Egyesülete mint lehetséges szakmai partner kíván részt venni és aktív közreműködői szerepet vállalni.

A jól működő iskolai könyvtárak már jelenleg is közösségi, intergenerációs térként működnek.

A hátrányos helyzetű tanulók megszólításának, pályaorientációs tevékenységének is ideális helyszíne lehet az iskolai könyvtár, a folyamat organizátora pedig az iskolai könyvtáros, a könyvtárostanárszakember.

Az UNESCO „*Információt mindenkinek*” programjának (IFAP) három prioritása van: az információs műveltség, az információ megőrzése és az információetika – mindháromnak nagy jelentősége van a tudásalapú társadalmak fejlődésében. Az IFAP tanács javaslatára különös figyelmet kell fordítani a támogató információközvetítőkre, például a tanárookra, könyvtárosokra és levéltárosokra, mivel ezen információs szakmák művelőinek megsokszorozó hatása van a művelt információs társadalmak kialakulásában.

A Kormány 283/2012. (X. 4.) rendelete a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről megteremtette a kétszakos tanárképzés keretein belül a könyvtárostanárszak képzés feltételeit. A 2013/14-es tanévtől kezdődően több felsőoktatási intézményben beindult a képzés, amely tartalmában igazodik az információs műveltséggel kapcsolatos elvárásokhoz, illetve az azokat megvalósítani képes szakemberek képzését szolgálja.

A felsőoktatási intézmények hallgatóinak tudatos IKT-használata az ez irányú vizsgálatok és a mindennapi szakmai tapasztalatok alapján is elmarad a kívánatos szinttől. A mai magyar felsőoktatási intézmények hallgatóinak nagy hányada nem képes hatékony információkeresést végrehajtani, minőségi információt keresni. Az információs műveltség fogalmának meghatározását a 2005-ös keltezésű Alexandriai Nyilatkozat alapján érdemes megtennünk, miszerint: információs műveltség az emberek azon készsége, hogy felismerjék információs szükségleteiket, megtalálják az információt és értékeljék annak minőségét, tárolják és visszakeresik, hatékonyan és etikus módon tudják felhasználni az információt az ismeretek létrehozására és kommunikálására. Fontos, hogy a tudományos és felsőoktatási tartalmak népszerűsítése mellett prioritást élvezzen a tudományos és felsőoktatási tartalmak hatékony visszakeresését és etikus módon történő felhasználását biztosító tevékenységekkel való foglalkozás is.

3. Olvasáskultúra – értő olvasás

Kiemelt témakörök, amelyekre figyelemmel kell lennünk:

- a család szerepe- támogatása (szellemi, anyagi);
- az oktatás szerepe (nevelési tervek, tantervek, pedagógusok, iskolai könyvtárak);

- a könyvtári rendszer és más művelődési intézmények szerepe, koordinációjának szükségessége;
- hátrányos helyzetű csoportok kérdése;
- a pedagógusképzés, illetve az ügyvel összefüggésben dolgozók képzése;
- könyvtárosok, szociális munkások, védőnők, művelődési szakemberek együttműködési lehetőségei;
- a digitális világ kihívásai és azok kezelése;
- kormányzati szintű koordináció a minisztériumok, felelősök között.

A Nemzeti alaptantervben a rendszerváltozás óta egyre erőteljesebben jelentkezik a szövegértés témaköre, mégsem terjed ki minden területre (pl. nem szerepel benne megfelelő súllyal a digitális szövegértés fejlesztése). A tanulók szövegértése egyértelmű összefüggést mutat az otthoni könyvek számával, valamint a könyvtárhasználat tényével.

A könyvtáraknak nagy szerepük van és lehet a digitális olvasáskultúra fejlesztésében. A könyvtárak feladata lehet e területen az olvasói önismeret kialakítása és fejlesztése is.

A PISA nemzetközi összehasonlító kutatás adatai szerint hazánk a 2000 és 2006 közötti években az OECD országok átlagát alulról közelítő, stagnáló eredményeket teljesített. A legutóbbi, 2012-es eredmények szerint három területen (szövegértés, matematika, természettudomány) az OECD országok átlaga alatt teljesítettek a magyar 15 évesek. Ezt a fejleményt komoly figyelmeztetésként kell értékelnünk.

Az iskolai könyvtárak esetében a fenntartói helyzet meglehetősen ingatag. A Klebelsberg Iskolafenntartó Központ alapidokumentumaiban az iskolai könyvtár nem is szerepel. Személyzeti szempontból a rendszer felpuhult, az iskolai könyvtárosok számára nem kötelező a pedagógiai végzettség. A szakfelügyeleti vizsgálat feltételei nem adtak.

Kisgyermekkorban az írni-olvasni tudás alapját a családban szerzi meg a gyermek. A család, a bölcsőde és az óvoda mellett az anyanyelvi készségek fejlesztésének fontos színtere a közkönyvtár. A könyvtár a szülők bevonásával élményközpontú családi programok szervezésével (nyelvi játékok, versek, mesék) segítse elő a nyelvi, a szociális és a kommunikációs készségek fejlesztését, különösen a 6 év alatti korosztály számára. A könyvvel való korai találkozás segít felkelteni a gyermekek érdeklődését az olvasás iránt. A foglalkozások példát adhatnak arra, hogy felnőttek és gyerekek együtt élvezhetik az irodalom, a könyvek, a számítógép, a zene, a színház, a film élményét és más kulturális tevékenységek örömeit.

Erre a bázisra épül később a közoktatás olvasást megtanító, valamint más kulturális intézmények – többek között a könyvtárak – olvasást megszerettető szerepe. Az iskolai könyvtárnak kitüntetett helyzete van a későbbi olvasásfejlesztésben, mert egyedül ez a könyvtártípus tudja elérni a teljes tanulói populációt. Kiemelt figyelmet igényel a 10–12 évesek korosztálya, mert itt kezdődik az olvasástól való „elidegenedés”. Növelni kell az iskolai könyvtárak szerepét, hogy a tanulók a tantervi követelmények szerint biztosan elsajátítsák az önálló könyvtárhasználatához szükséges alaptudást.

Az egész életen át tartó tanulás könyvtári támogatásának előfeltétele a könyvtárhasználóvá nevelés és a használóképzés, hiszen használói igény és képesség nélkül a legmodernebb szolgáltatások sem hasznosulnak. Ezek nélkül az egész

életen át tartó tanulás csak üres szlogen marad. Pedig alapvető fontosságúak a korai tapasztalatok, a tervezett és folyamatos felkészítés, ebben az iskolai könyvtáraknak van a legnagyobb lehetőségük.

A könyvtárak – az iskolákkal karöltve – szervezzenek folyamatos és egymásra épülő, az osztályszociális felelősségtudatot elmélyítő következetes olvasásfejlesztési médiakampányokat. Neves, hiteles személyiségeket kell megnyerni, akik erősítik a könyvtárról kialakítandó pozitív képet.

Az olvasás osztályszociális feladat, ennek indító műhelye, példatára a könyvtár, különösen az iskolai könyvtár. Az olvasás – mint a tehetséggondozás és a tehetségfejlesztés legfontosabb eszköze – komplex módon jelenjen meg valamennyi tantárgyban, azok tanterveiben.

A könyvtár funkciói közül fontos a kulturális értékekhez való hozzáférés biztosítása, de az érték közvetítés mellett az információszolgáltatás is fontos feladata egy demokratikus környezetben. Az információkhoz való hozzáférés az állampolgári jogok gyakorlása mellett a tanulás támogatásában is nagyon lényeges tényező.

A könyvtár fontos feladata a hátrányos helyzetű célcsoportok, a fogyatékkal élők, a tanulási nehézségekkel és magatartás zavarokkal küzdők, a szociálisan hátrányos helyzetben lévők olvasásértésének és olvasáskultúrájának fejlesztése speciális programok szervezésével, elősegítve ezzel az esélyegyenlőséget és a társadalmi befogadást. Ehhez speciálisan képzett könyvtárosokra van szükség, ami külső támogatást igényel.

A könyvtáros- és pedagógusképzésben kapjon kiemelt szerepet az olvasásfejlesztés módszereinek oktatása: az élményközpontú irodalomtanítás, a tankönyvön kívüli információforrások rendszeres használata (különös tekintettel a digitális eszközökre), a drámapedagógia, az élménypedagógia, a biblioterápia és a meseterápia.

4. A könyvtár szociokulturális funkciói – életmód, életminőség

Minden könyvtár szociális könyvtár is. Jó volna mindenhol esélytérképet készíteni: az adott közösségben kik az esélytelen csoportok.

A könyvtár szerepeinek betöltéséhez megfelelő képzés, szemléletváltás, könyvtáros életpályamodell szükséges.

Az új szerepeket is propagálni, tudatosítani kell a társadalom egészében, a fenntartókban külön is.

A könyvtáros, akárcsak a falugondnok, lehet a helyi közösség továbbtanító katalizátora! Fontos, hogy a kistéleplések könyvtárosai folyamatosan foglalkoztattak legyenek (ne csak pár havonként cserélődő kulturális közmunkás). Itt kapcsolódik össze a könyvtáros létbiztonsága és a szolgáltatásbiztonság.

A könyvtár biztonságos hely, önként választott hely, ahol odafigyelő, szakismerettel rendelkező, elkötelezett személy szolgáltat. A könyvtár – mint közösségi tér – szolgáltatásokkal teli tér kell, hogy legyen. A könyvtár terének és eszközeinek folyamatos karbantartása szükséges a helyi kulturális esélyegyenlőség biztosításához, a szociális szerepek felvállalásához.

Nincs rálátásunk a könyvtárak akadálymentesítési helyzetére, mert az ez irányú adatszolgáltatás önkéntes és egyenetlen. Az akadálymentesítés jelentheti az aka-

dálymentesített könyvtári szolgáltatásokat (p. beszélő számítógépek, hangoskönyvek), a közös programokat (pl. közös kiállítások, konferenciák) és a könyvtári tér biztosítását e társadalmi csoportok rendezvényei számára. Mindenhol vannak jó, hosszabb ideje élő példák, amiket érdemes volna ismertté tenni mind helyi, mind országos szakmai szinten. Az is akadálymentesítés, ha személyre szabottabbak a szolgáltatások. Bár a személyre szabott szolgáltatásoknak a nagyobb könyvtárak esetében vannak korlátai. Az akadálymentesítés leleménnyel, jó motivációval is megoldható, ehhez azonban a pedagógusképzésünknek, könyvtáros képzésünknek változnia kell! Nem ismerik a könyvtárosok az akadálymentesítési technológiákat, lehetőségeket, ezért ezeket tanítani kellene.

A fogyatékos gyerekek oktatása nem megoldott, valószínűleg könyvtárhasználatuk sem. A küszöbfelelmeket (minden akadályozott használói réteg esetében) leleménnyel, feladattal, motivációval oldani lehet. Ezen a nehézségen, a lelki „ügyön” lehet és kell segíteni.

A hajléktalanság a könyvtári ellátást is érintő probléma. Leginkább a települési könyvtárak, azon belül a kis- és középvárosok, nagyobb falvak közkönyvtárainak problémája. A könyvtárak nem rendelkeznek megfelelő szociális helyiségekkel. Fejlesztendő a szociális szféra, a szociális intézményhálózat és a közkönyvtár kapcsolatrendszere is.

Minden sajátos szociokultúrával rendelkező társadalmi rétegnek azt kell megélnie, hogy megtalálta a „saját” könyvtárát a mi könyvtárunkban. A könyvtárát be kell tudni illeszteni a saját kulturális szokásrendszerébe. Ez hosszú tanulási folyamat, sok buktatóval. Ezt a folyamatot jó volna szakmai szempontok alapján is végigkísérni (vizsgálatokkal, képzésekkel, támogató projektekkel).

Radikálisan átalakul az iskola. Az átalakuló iskolai könyvtárban erősödnek a szociális funkciók, hiszen az iskolában is megjelenik a szegénység, az akadályozottság valamilyen formája. Különösen kistelepüléseken, kistelepülésekről bejáróknál figyelhetünk fel erre. A könyvtáros tanártól várják a biztonságos helyet, környezetet. A tankönyvellátás terhe azonban oly súlyos, hogy nem hagy időt az iskolai könyvtáraknak reagálásra, szociális funkcióiknak ellátására. Kérdéses az iskolai könyvtárak jövője is. Döntő tényező a könyvtáros tanár elkötelezettsége!

A partnerséget értékelve felmerül, hogy valóban van-e partnerség az iskolai és a közkönyvtárak, illetve a különböző típusú könyvtárak között, vagy inkább konku-renciaharc jelentkezik? A kérdéssel való szembenézés időszerű. A közoktatásnak átjárhatóbbnak kellene lennie; a közkönyvtárak felől már nincsenek adminisztratív vagy jogi gátak. Valódi és rendszerszerű (nem esetleges) partnerség egy szakmailag szabadon mozgó iskolai könyvtári rendszerrel lehetséges csak! Szükséges a közkönyvtárak iskolai kompetenciáinak megteremtése, már csak a pályázatok miatt is. A partnerség a múzeumok kapcsán is vizsgálendő. Muzeológus körökben ismeretlen a könyvtár? Többnyire igen. A pályázatok kapcsán a múzeumpedagógiai fejlesztésekkel az iskola felé fordulnak. Van igény az együttműködésre, de serkenteni kell. A múzeum–iskola–könyvtár együttműködéseknek az európai uniós és kormányzati pályázatok adnak lehetőségeket, de kezdeményezőbbnek kellene lennünk ebben.

A könyvtárak járuljanak hozzá:

- a helyi közösségek megújításához, kezdeményezve a társadalmi kirekesztettség felkarolását;

- ehhez szoros kapcsolatot kell ápolni a közösséggel, de át kell gondolni a korábbi értékrendeket és gyakorlatot is;
- a helyi értékek összegyűjtéséhez;
- az emberek önbecsülésének, önbizalmának növeléséhez;
- az életvitel, életminőség megváltoztatásához szükséges készségek elsajátításához.

A települési könyvtárak nagyobb hatásokkal működhetnek a közösség érdekében, mint az országos intézmények.

Újfajta elvárások

- mobil szolgáltatások félreeső területeken élők számára;
- a gyűjtemények és a szolgáltatások tükrözzék a helyi közösség kulturális, nyelvi és társadalmi sokszínűségét;
- a szolgáltatásokat a speciális igényű csoportokhoz kell alakítani;
- újra kell fogalmazni a könyvtáros szerepét, előtérbe lép a társadalmi érzékenység fogalma és az oktatási feladatok is nagyobb hangsúlyt kapnak;
- a társadalomból kirekesztett csoportok számára is vonzóvá kell tenni a könyvtárakat;
- a dolgozók összetételének tükröznie kell a helyi közösség összetételét;
- információs-kommunikációs technológia újfajta alkalmazása;
- digitális szolgáltatások hozzáférhetőségének bővítése és az eszközpark folyamatos korszerűsítése;
- közösségi tartalmak, a közösség kulturális örökségének számbavétele, feltárása, használatának biztosítása a közösség igényeinek megfelelően, fokozva a közösséghez tartozás érzését;
- számítógépek, laptopok, digitális kamerák, audiofelszerelések, e-bookok, táblagép stb. kölcsönzése tartalom létrehozása céljából közösségeknek, de akár egyéneknek is.

A kulturális sokszínűség támogatásának előnyei

- oktatási, gazdasági és szociális előnyöket hoz;
- jótékony hatással van az élethosszig tartó tanulásra, a társadalom befogadó képességére;
- a gazdasági megújulásra;
- az emberek megismernek más kultúrákat;
- az eltérő kulturális háttérrel rendelkezőket arra buzdítja, hogy használják a szolgáltatásokat, magabiztosságot szerezzenek, új készségeket sajátítsanak el, ezáltal munkához jutnak, javulhatnak állás- és életkilatásaik;
- szélesebb társadalmi igénybevétel feltételezi a nagyobb anyagi támogatottságot;
- különböző kulturális háttérrel rendelkező felhasználó kör megköveteli a szolgáltatások körének gazdagítását, megújítását;
- piacot biztosíthat kisebbségi vállalkozásoknak, speciális érdekeltségeknek;
- kulturális turizmus fellendülése is várható.

A könyvtárak fontos szerepet játszanak a közösségi összetartás erősítésében. A könyvtári források elvezetnek a gyökerek megismeréséhez, az egymással való

érintkezéshez. Helyszínt és lehetőséget teremtenek a különböző háttérű emberek közös tevékenységéhez, játéka-hoz; együttműködési lehetőséget kínálnak más szervekkel a bűnözés, az antiszociális viselkedés visszaszorítása érdekében. Az információhoz való hozzáférés hozzájárul a tudatos, cselekvő polgárok formálódásához; az új készségek elsajátítása elősegíti az egyéni, ezen keresztül a társadalmi fejlődést. A hasonló érdeklődésű emberek tényleges vagy – a földrajzi távolságok legyőzésével, közösségi archívumok, weboldalak létrehozásával – virtuális közösségekké szerveződhetnek.

Mindehhez szükség van:

- könyvtárosokat, fenntartókat és a használókat érintő szemléletváltásra;
- további forrásokra;
- széles, szociális segítő intézményeket és hátrányos helyzetűeket tömörítő civil szerveződések, valamint helyi és regionális intézményeket és szervezeteket is érintő projektalapú, szolgáltatásfejlesztő együttműködés;
- megfelelően felkészült, társadalmi érzékenységgel bíró munkatársakra és könyvtári szervezetre, e szervezetek folyamatos fejlesztésére;
- a helyi speciális szociokulturális környezetet is figyelembe vevő gyűjteményfejlesztésre;
- ehhez szükséges könnyen beszerezhető vagy ingyenes szoftverekre;
- adaptív és gyakorlatközpontú módszertani támogatásra és módszertani képzésekre, tréningekre és ehhez megfelelő kutatói, kutatási háttérre.

Fontos, hogy a könyvtár továbbra is legyen a demokrácia legszegényebbek, legelcsétebbek számára is elérhető intézménye, bárki számára nyitott, Magyarországot lefedő szolgáltatási rendszerében bárhol és bármikor elérhető, a társadalom minden rétegében jelenlevő, független információgyűjtő, rendszerező, feldolgozó és szétszűrő, érték- és értékteremtő alapú, értékközvetítő, közösségteremtő, -építő és -megtartó intézmény.

Valós társadalmi szükségletre alapozott szolgáltatásfejlesztés lehet az egyik kulcsa a könyvtárak széles körű elfogadottságának, támogatásának. Ehhez megfelelő ismeretre van szükség. *Javaslat:* készüljön a magyar társadalom rétegződését és településszerkezetét reprezentáló kulturális igényfelmérés, amelyben a könyvtári terület is megfelelő prioritást kap.

A hagyományos könyvtárkép megváltoztatása a szakma megmaradásának egyik záloga. *Javaslat:* erőteljes könyvtári marketing központi szervezéssel, több médiafelületen egyszerre. Jó példák, a jó gyakorlat bemutatása pilot projekt keretében, központi források felhasználásával.

A társadalomban élő könyvtárkép változtatása, a társadalmi beágyazódás erősítése az együttműködések kiterjesztésével is elősegíthető. *Javaslat:* az együttműködések kiterjesztése az egyházak, karitatív szervezetek, a szociális szféra, védőnői szolgálat, falugondnoki szolgálat (elsősorban az aprófalvak ellátása érdekében) irányába, közös fejlesztő projektek indítása.

A kistelepülésen élő, elsősorban a szegregált rétegek leszakadásának megállítása sajátos eszközökkel lehetséges. *Javaslat:* egyházakkal, más karitatív szervezetekkel együttműködésben tanoda jellegű szolgáltató helyek kialakítása.

A jelenlegi szakemberképzésben árnyaltabban kellene reagálni a társadalomban létező változásokra, a jelenleg zajló folyamatokra, a leszakadó régiók, rétegek

sajátos problémáira. *Javaslat*: a felsőfokú és szakképzés tematikájának bővítése, a társadalmi érzékenység fokozása, az ismeretek, kompetenciák árnyaltabb átadása: tanulás – érzékenyítés – jó gyakorlatok bemutatása.

Kerüljön be a tematikába a szociális funkció hangsúlyos elemként: társadalomismeret, fogyatékkal élők segítése, halmozottan hátrányos helyzetűek támogatása. Akadálymentesítés – nemcsak fizikai szinten, de a képzés, az érzékenyítés tekintetében is.

Hogyan tudnak hozzájárulni az iskolai könyvtárak e területen a célok megvalósításához?

A könyvtárak terei, eszközei és dolgozói is sokféle munkára alkalmasak, sokféle szociális funkcióhoz köthető tevékenységre nyitottak. Ezek akkor nem feszítik szét a könyvtári alaptevékenységek kereteit, ha azokhoz szervesen kapcsolódnak. A különböző szolgáltatások, programok mindig kötődnek az információszolgáltatáshoz, az olvasóvá neveléshez.

Az esélyegyenlőtlenségek csökkentése olyan többletfeladat, amelynek ellátása speciális személyi ismereteket (kompetenciákat), és sok esetben legalább ideiglenesen elkülöníthető funkcionális tereket igényel, illetve feltételez.

A szolgáltatások megvalósítása során partnerként és nem konkurensként kell fellépni. Nem szabad más intézményrendszer feladatait átvállalni, azokat inkább segíteni, kiegészíteni, támogatni, népszerűsíteni, elérését biztosítani kell. Mindez könyvtári rendszeren kívül és belül egyaránt fontos szempont.

A stratégiának általában kell szólni a könyvtárakról, azok feladatairól, lehetőségeiről, problémáiról. Emellett viszont néhány szempontot érdemes lenne folyamatosan megjeleníteni az egyes résztémákban vagy külön fejezetben tárgyalni. Ezek az alábbiak.

A gyermekek, fiatalok és a felnőttek ellátási különbségeinek láttatása stratégiai kérdés. Ezt indokolja a más élethelyzeteken, igényeken kívül a korai életszakaszok erősen meghatározó volta, a megelőzés társadalmi szintű költséghatékonyasága.

A könyvtártípusok közötti különbségek láttatása szintén stratégiai kérdés. Nem elégséges a néhány nagy típus külön említése, ettől „mélyebben” kell tervezni: kistérségi könyvtár, városi könyvtár, nagyvárosi könyvtár, kórházi könyvtár, iskolai könyvtár, óvodai könyvtár, tudományos szakkönyvtár, kettős funkciójú könyvtár stb.

Iskolai könyvtári szempontú alapelvek:

„Az iskolai könyvtár nélkülözhetetlen minden olyan hosszú távú stratégiában, mely a társadalomba való beilleszkedést, az oktatást, az információellátást, a gazdasági, a szociális és a kulturális fejlesztést célozza meg. A helyi, a regionális, vagy az országos hatóságok felelőssége az, hogy speciális törvényi és politikai támogatást biztosítsanak. A könyvtárnak adekvát és hosszú távú költségvetést kell kapnia a megfelelően képzett dolgozók, az anyagok, a technológiák és a feltételek számára. Ingyenesnek kell lennie”

(IFLA–UNESCO, 2000, 1. p.).

A 6–16/19 éves korban meghatározó szokások alakulnak, így fontos hogy a könyvtárhasználat beépüljön e korosztályok életébe.

A települési könyvtárnak és az iskolai könyvtárnak együtt kell működni. Mindkét tér, biztosított kell, hogy legyen számukra. Más az állomány, a nyitva tartás, a szolgáltatási kínálat, a könyvtáros személye. Ez utóbbi különösen meghatározó. Az együttműködésnek egyenrangúnak, kétoldalúnak kell lennie. (Át kell gondolni a más könyvtártípusokkal való együttműködési lehetőségeket is. Különösen a pedagógiai könyvtár, szakkönyvtár vonatkozásában.)

A pályázati, fejlesztési források ezen a területén is kellene, hogy jussanak az iskolai könyvtárakba is. Az iskolai könyvtárak fejlesztése nem maradhat az oktatás (köznevelés) belügye, mert itt alapozódik meg a könyvtárhasználat igénye, minősége, a tanulók könyvtárképe, ami kihat a többi könyvtár hatékony működésére is. (Minden könyvtártípus egyenrangú, egyenlő esélyű és nélkülözhetetlen része a rendszernek. Erősítésük a szakma közös felelőssége.)

„Az iskolai könyvtárak szolgáltatásait az iskolai közösség minden tagja számára egyformán biztosítani kell, függetlenül koruktól, fajuktól, nemüktől, vallásuktól, nemzetiségüktől, nyelvüktől, szakmai vagy társadalmi státusuktól. Speciális szolgáltatásokat és dokumentumokat kell biztosítani mindazok számára is, akik valamilyen fogyatékoságuk miatt nem tudják felhasználni az általános könyvtári szolgáltatásokat és anyagokat”

(IFLA–UNESCO, 2000, 1. p.).

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az iskolai könyvtár használói köre nemcsak tanulókból áll. A funkcióból adódó határokat át nem lépve figyelmet kell fordítani a pedagógusok, a nem pedagógus dolgozók és a szülők ellátására is, az ő szociokulturális esélynövelésük támogatására.

*A 2012-es iskolai könyvtári stratégia
legfontosabb ide vonatkozó megállapításai*

ÉLETMÓD – ÉLETMINŐSÉG

Az iskolai könyvtár az oktatási intézményekben közösségi térként is módot teremt arra, hogy az egész életen át tartó tanulás, információs műveltség által feltételezett életmód elemeit a diákok elsajátítsák, és belső igénnyé tegyék. Az iskolai könyvtár az esélyegyenlőség megteremtésének lehetőségével életminőségbeli változást jelenthet a hátrányos helyzetűek számára.

A KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK SZOCIOKULTURÁLIS HATÁSA

Az iskolai könyvtár segíti a kulturálisan, szociálisan hátrányos helyzetű tanulók esélyteremtését. A tanulókon keresztül a könyvtári szolgáltatások sok esetben kiterjednek a szülőkre, a családra is. A leszakadó régiókban még nagyobbak a problémák iskolai könyvtári területen is, mert ezen iskolák könyvtári ellátása a leggyengébb, éppen ott, ahol a fiatalok végképp nem juthatnak hozzá a fejlődésükhöz nélkülözhetetlen kulturális javakhoz, tevékenységekhez. A 6–16(18) éves korosztály minden tagját eléri az iskolai könyvtári szolgáltatások, így nagy jelentőségű, hogy az iskolai könyvtárakban milyen állománnyal, szolgáltatásokkal találkoznak a diákok. Különösen fontos ez a kulturálisan és szociálisan hátrányos helyzetű diákok esetében, akik a kötelező jelleg miatt nagy valószínűséggel itt találkoznak elő-

szőr a könyvtárral. Nagy kérdés, hogy utoljára-e. A modern információs szolgáltatások és a széles körű hozzáférés csak akkor tudja a demokráciát és az esélyek biztosítását szolgálni, ha a használatához szükséges tudással, információs műveltséggel is rendelkeznek az emberek. Különben csak üres szlogen marad, és csak az amúgy is előnyben lévő társadalmi rétegeket szolgálja. Így kiemelt fontosságú, hogy rendszeres, tervszerű könyvtárhasználati felkészítésben részesüljön minden tanköteles gyermek és fiatal. Az iskolai könyvtár taneszközöket (pl. szótár, számítógép), teret, helyet (asztal, szék) és személyes segítséget biztosít a tanuláshoz.

MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK

Az iskolai könyvtárral szemben támasztott szociokulturális elvárások teljesítéséhez módszertani útmutató szükséges. Teljes, reprezentatív kutatás elvégzése szükséges az iskolatípusokra, régiókra jellemző elvárások, megoldások megismerésére.

A könyvtárak az alapfunkcióik (információs funkciók) mellett sokféle egyéb szerepet (többletfeladatot) is betölthetnek, de ezekhez meg kell teremteni a személyi és tárgyi feltételeket. Szervezett keretek között szükséges kölcsönösen megismerni a szociokulturális területen a különböző intézménytípusok és munkakörök feladatköreit, lehetőségeit, az együttműködési formákat, országos és helyi szinten egyaránt.

Iskolai könyvtárépítési szabvány, szakmai ajánlás szükséges, amely a funkcionális terek rugalmas kialakítását meghatározza, segíti. Az iskolaépítési pályázatokban elvárásnak kell lennie annak, hogy a szakszerű iskolai könyvtár kialakításához szakértő bevonása indokolt.

A teljes könyvtári szakmának ki kell állnia amellett, hogy ne lehessen iskola érdemi iskolai könyvtári szolgáltatások és szakképzett könyvtáros tanár nélkül.

A kormányzatnak támogatnia kell az iskolai könyvtárak kialakítását vagy újra-élesztését, ahelyett, hogy leépítené, elhanyagolná.

Szakmai és anyagi forrásokkal kell támogatni az iskolai tanulási forrásközpont modell terjedését, mert az tudja az iskola teljes közössége számára biztosítani az információforrásokhoz és az információs eszközökhöz való egyenlő esélyű hozzáférést.

Tantervi és gyakorlati szinten valóban tantárgyközi, össztantárgyi feladattá kell tenni az információs műveltség és azon belül a könyvtárhasználat fejlesztését, hogy az minél adekvátabb, életszerűbb, hitelesebb és így hatékonyabb legyen.

A társadalom és az egyes rétegek (iskolai) könyvtárképének fejlesztése szükséges annak érdekében, hogy nyitottak legyenek a könyvtár társadalmi esélyüket növelő szolgáltatásaira.

Az iskolai könyvtárakban különös hangsúlyt kell fektetni a tanulással, iskolai szerepekkel kapcsolatban meglévő, alakuló esélykülönbségekre. Például tanulási nehézségek, családi kulturális háttér, kiközösítés.

Az általános könyvtáros képzésben nagyobb hangsúlyt kell fektetni a könyvtárak, könyvtártípusok különbségeire. Ezzel is segítve a szakmai szemléletformálást, a valódi partneri együttműködéseket.

Az iskolai könyvtári szolgáltatásfejlesztéshez szükséges az ezt támogató pedagógiai könyvtári hálózat újbóli felépítése, megerősítése és egy módszertani központ kialakítása.

A tanulási esélyegyenlítésben az oktatás területén működő könyvtáraknak kiemelt szerepük van.

Az iskolás korosztály és a felnőttképzésben résztvevők tanulásának támogatása terén fokozottan szükséges a pedagógusokkal való együttműködés. Ennek megalapozásához el kell érni, hogy a pedagógusképzésben legyenek tartalmak a könyvtári, könyvtár-pedagógiai lehetőségek megismerésére, kipróbálására. (A múzeum-pedagógia és az IKT mellett általában is találkozzanak az információs műveltség fejlesztésével és azon belül a könyvtár-pedagógiával.)

A tanulás helyszínének biztosítása alapfeladat az iskolai könyvtárban. Ehhez biztosítani kell a nyugodt tanulás funkcionális terén túl a főállású könyvtáros tanárt, aki az igényeknek megfelelő nyitva tartást és az iskolai elvárásokat ismerő pedagógusi támogatást tud nyújtani.

Az iskolai könyvtár a kötelezően látogatandó iskolán belül való elhelyezkedésével, a tanulók közvetlenebb megismerési lehetőségével, így a „direkt marketing” hatékonyabb eszközeivel a legnagyobb lehetőséggel rendelkezik az esélyegyenlőség könyvtári eszközökkel való támogatásához.

Ez az esélykiegyenlítő lehetőség viszont csak azon tanulók életében adatik meg, akik iskolájában van működő könyvtár, így mindenképpen szükséges az iskolai könyvtárak számának 100 százalékos lefedettségét célul kitűzni, és megvalósításáért konkrét lépéseket tenni; az iskolai könyvtári szolgáltatások leépítését központilag megengedő hozzáállásán változtatni (jogi, költségvetési, besorolási, túlterhelési, „eltankönyvesítési” tendenciák).

5. Innováció – kutatás – kutatásfejlesztés

A könyvtárak a szervezeti tudásmenedzsmentben meghatározó szerepkörű intézmények. Az ezzel összefüggő küldetés teljesítését a könyvtári rendszer forrástámogatásával, pályázati lehetőségekkel célszerű előmozdítani. A könyvtárak egyrészt a gyűjteményükkel és a szolgáltatásaikkal az innovációt támogató szervezetek, másrészt önmaguk is állandó megújulásra, kutatási eredményeken alapuló fejlesztésre szoruló intézmények.

A szakkönyvtárak, felsőoktatási könyvtárak és a nemzeti könyvtár a kutatásfejlesztés és innováció legfontosabb támogató intézményei. Az egyetemi könyvtárak körében megkezdődött a repozitóriumok auditálása. Ennek szabályozása nemzeti érdek, egyben nemzeti szintű szabályozási feladat. Terjedőben van az Open Access. Az ingyenesség és a biztonság (biztonság, azaz dokumentáció, support, terméktámogatás, fejlesztés) azonban adott esetben ellentétes fogalmak. Stratégiai döntés szükséges a helyes irányok és arányok megtartásához. A hardverek beszerzését támogató pályázati források tegyék lehetővé a jogtiszta szoftverhasználathoz szükséges költségek elszámolását is.

A magyar könyvtári rendszer rendszerszerű, központosított, hatékony működését hátráltatja a könyvtári működés tartalmára, minőségére, lehetőségeire, feltételeire döntő befolyással bíró, ugyanakkor nem egységes, sőt jelentős különbségekkel működő fenntartói kör. Az országos szakkönyvtárak, az országos funkciót betöltő könyvtárak szerepe, jelentősége, befolyása a könyvtári rendszer működésére az elmúlt évtizedekben leértékelődött. Nem látszik, hogy a többletfeladatokhoz többletforrás rendelődik-e. A fenntartó pedig a könyvtári rendszer számára nyújtott többletfeladatok ellátását nem finanszírozza. A működési biztonság megteremtése az innováció, a kutatás, a kutatásfejlesztés számára „életfeltétel”.

A digitális információközvetítés lehetőségeinek teljes körű kihasználása az innováció, a kutatás számára alapfeltétel. Nemzeti szinten célszerű koordinálni, illetve jogszabályi feltételekkel biztosítani a digitális dokumentumok, e-könyvek hozzáférhetőségét. Súlyos elmaradások vannak a digitalizálás területén. Nagyon kevés hazai digitalizált dokumentum jelenik meg az Europeanában. Még mindig nem világos a MANDA szerepe a rendszerben. A könyvtárakba telepített kis teljesítményű szkennerekkel nem lehet érdemi előrelépést tenni a digitalizálásban. A 2006-os digitalizálási stratégiát újra kell gondolni.

A számítástechnikai eszközvásárlási moratóriumot fel kell oldani. Elavultak a gépek, szükséges a fejlesztés. Ugyanígy szükséges az üzleti szereplők bevonása is. Alkalmazások fejlesztésére van szükség, ami pályázatokkal oldható meg.

A külföldi trendek számos eleme tetten érhető a hazai könyvtári életben, kultúrpolitikában, mint pl. a tudáshoz való egyenlő hozzáférés biztosításának elve, vagy az élethosszig tartó tanulás fontossága, illetve az információs műveltség kialakításának szükségessége. Ugyanakkor kevésbé hangsúlyos, hogy a könyvtárak az innovációs kezdeményezések befogadói; a kreatív projektek és gondolatok hozzájárulnak a vállalkozások és a gazdaság fejlődéséhez. Szintén új felismerés, hogy az élethosszig tartó tanulás nem csak a polgárok kiteljesedésének eszköze, a kutatási aktivitás növelésében és feltételeinek biztosításában is megkerülhetetlen szerepe van.

A könyvtári épületek társadalmi tőkét jelentenek, és a társadalmi kötőanyagként a lakosság szolgálatában állnak.

Szükséges a könyvtáros képzés és továbbképzés támogatása, a könyvtáros képzés infrastrukturális feltételeinek javítása. A továbbképzés minőségellenőrzésének megerősítése, a vélemények, utólagos értékelések hatékonyabb figyelembevétele, a finanszírozási modelljének kialakítása.

A szekcióban kiemelt helyet kapott a könyvtártudományi kutatások helyzete. A jelenlegi legfontosabb műhelyek az informatikus könyvtáros képzést nyújtó felsőoktatási intézmények és a Könyvtári Intézet. Az előbbieik száma – az egyre csökkenő hallgatói létszám miatt – vélhetően apadni fog. A Könyvtári Intézetben létszámproblémák vannak, amelynek éppen a kutatási terület a legfőbb elszenvedője. Létre kellene hozni egy regisztert a hazai könyvtártudományi kutatásokról, amely alapján világossá válhatna, hogy mely intézmény mivel foglalkozik és milyen teljesítményeket hozott létre. A hazai eredmények nem kerülnek be a külföldi szakajtóba, és általában a magyar könyvtártudományi kutatások „láthatatlanok” a nemzetközi fórumokon. Éppen ezért nélkülözhetetlenek a konferencia-részvételek, nemzetközi szerepvállalások kiemelt támogatása.

Versenyképes fizetés kell, hogy a szakembereket meg lehessen tartani. Fontos az utánpótlás nevelése, a fiatalok felvételének támogatása. Alkalmos szervezeti finanszírozási rendszer szükséges ahhoz, hogy a könyvtárak segítsék a kutatás-fejlesztést és a könyvtárakban is működjön az innováció.

6. Nemzeti kulturális értékek, határok nélküli ellátás

A hungarikumok elektronikus közreadásának szerzői jogi kérdését meg kell oldanunk, jelenleg nincs meg a technológia és a jól kidolgozott terv sem ahhoz, hogy könyvtári hozzáférést biztosítsunk a védett tartalmakhoz.

A határ menti megyék együttműködését a határon túli magyarok lakta térségek könyvtáraival nem csupán elvekben, hanem különféle finanszírozási formákban is támogatni szükséges, amely elősegíti a gyűjteményfejlesztést, a nyelv, a kultúra, a hagyományok ápolását.

Támogatni szükséges a nemzeti könyvtár, a Könyvtári Intézet szervezésében megvalósuló, a határon túli magyar könyvtárosok számára szervezett továbbképzéseket.

A hazai könyvtári szervezetek folytassák eddig kimunkált programjaikat a külföldi magyar könyvtárosok számára, amelyeket kiegészíthetne a határon túli szervezetek stratégiáinak megismerése, támogatása. A szolgáltatásfejlesztésbe kapcsolódjanak be az anyaországi könyvtárak is.

A szórvány magyarság gyűjteményeinek megmentése könyvtár-politikai feladat. A gyűjtemény fejlesztés központi támogatására, a határon túli magyar könyvtári állományok támogatott fejlesztésére szükség van. Az értékes határon túli gyűjtemények rekordjait integrálni kell a MOKKA-ba.

Célszerű lenne a hazai fiatal könyvtárosok számára kutatási, tapasztalatcsere-alkalmakat szervezni határon túli könyvtárakban. A kinti állományokban való régi könyves kutatás vagy olvasószolgálati tapasztalatcsere a határok nélküli könyvtári ellátást támogatja.

Az IFLA–HUN levelezőlista szakmai támogatása a határok nélküli könyvtári ellátást segíti elő.

A magyarországi nemzetiségek magas színvonalú komplex könyvtári ellátása előmozdítja a határon túl élő magyar közösségek kulturális esélyegyenlőségét is.

A határon túli magyar könyvtári szervezeti stratégiák főbb gondolatait az anyaországi stratégia erősítheti, támogathatja.

A határon túli magyar könyvtárak szolgáltatásfejlesztése anyaországi könyvtárak bekapcsolásával erősíthető. Ennek támogatása forrásokat igényel. A gyakorló könyvtárak lehetőséget biztosíthatnak a Könyvtári Intézet kihelyezett tanfolyamain szerzett ismeretek begyakoroltatására.

Összeállította: Fehér Miklós